

TAIPING-OPPRØRET OG KRISTENDOMMEN

av

ERLING GILJE

Denne artikkelen er skrevet i anledning av at det i år er 100 år siden den merkelige Taiping-bevegelsen nådde sitt høydepunkt. I en senere artikkel vil forf. gjøre nærmere rede for bevegelsens teologi og kullus. *Red.*

«Revolutionen i China vinder stedse mere og mere Interesse og vil sandsynligvis bevirke en fullkommen Omvæltning i hele det chinesiske Rige.»

Slik begynner en artikkel i Norsk Missions-Tidende for 100 år siden. Revolusjonen, som juninummeret av 1854 sikter til, er den som siden ble kjent som Taipingopprøret. Det var ikke bare samtiden som med «stedse mere og mere Interesse» fulgte Taipingbevegelsen. I løpet av de 100 år som er gått siden bevegelsen nådde høydepunktet av sin makt i 1854, er det blitt skrevet mange historiske verk på mange språk om denne merkelige bevegelsen. Interessen i dag er kanskje større enn noensinne. Hvorfor? John Foster svarer med å angi fire grunner: (1) *Moderne historisk studium har nå nådd til stor modenhet også i China, og det 19de århundres historie studeres der med den største interesse. Dette har kastet nytt lys over meget i Taipingbevegelsen.* (2) *Det nasjonalistiske China hadde stor interesse av å studere bevegelsen. Allerede Sun Yat-sen pekte i sitt grunnleggende skrift «De tre folkeprinsipper» på Taipingbevegelsen som den der først ga et klart uttrykk for kinesisk nasjonalisme og dens kamp mot utenlandsk herredømme i landet. Kuomintang nyttet dette i sin kamp mot den utenlandske innflytelse i China i vår generasjon, og Chiang Kai-shek skal ha oppmuntret og finansiert nye undersøkelser av bevegelsens bakgrunn og ut-*

vikling. (3) «Det himmelske kongedømme» som Taipingene grunnla i Nanking inneholdt ideer om fordeling av jorden på en rettferdig måte og om et visst eiendomsfelleskap. Det er sagt at Marx og Engels nevnte Taipingopprøret i rosende ordelag. Det er derfor naturlig at både Sovjet og det kommunistiske China studerer bevegelsen ut fra sitt synspunkt. Taipingbevegelsen kan til en viss grad ses på som en forløper både for nasjonalismen og kommunismen i China. (4) Fra kristent synspunkt studeres også bevegelsen på ny. Det er blitt mer og mer anerkjent at aldri hverken før eller senere har en religiøs bevegelse, til en viss grad en *kristen* bevegelse, kommet så nær til å bli den sentrale og avgjørende faktor i Chinas nasjonale liv.¹

I denne artikkelen vil vi forsøke å ta fram ting som kan kaste lys over det kristne innslaget i Taipingbevegelsen.

I. Et kort riss av Taiping-bevegelsens historie.

Mannen som i 1853 satte seg på keisertronen i Nanking og under navn av Tien Wang (Himmelkonge) hersket over store deler av China i 11 år, het egentlig *Hung Siu-tsuen* (også skrevet *Hung Hsiu-chuan*). Han ble født i 1813 i en landsby i fylket Hwahsien i Kwangtung provins i Sør-China. Byen lå bare omkring 40 km fra Canton.

Hungs foreldre hørte til *Hakka-stammen*, innflytterfolket i Sør-China, som ofte lå i bitter kamp med dem som opprinnelig bodde der. Disse er kjent under navnet *Punti*. Foreldrene var fattige bondefolk. Dog ikke av de fattigste, mener Oehler, for faren hadde tatt seg en medhustru av *Punti*-stamme.²

Siu-tsuen var den yngste av tre sønner. De to eldste ble bønder som faren. Den yngste ble med Hung-ættens hjelp sendt til skole, og ble senere lærer i landsbyen. Men han hadde satt seg høyere mål. Han ville bli keiserlig embetsmann. Da måtte han ta flere offentlige eksamener. Disse holdtes i Canton hvert tredje år. I de store eksamenshallene var der ikke mindre enn 11.600 selder.³ Eksamensaspirantene ble lukket inn i hver sin selle, og de slapp ikke ut igjen før de hadde sin avhandling ferdig.

Hung Siu-tsuen forsøkte seg til den laveste graden (Siu-tsai graden) i 1834, men dumpet. Selv mente han at sensorene lot ham dumpe fordi han var Hakka. Dette virket sikkert med til å gjøre ham til fremmedhater og opprører. Han kom til å hate både Punti i Sør-China og de fremmede Mandsjuer, som hadde herredømme over landet.⁴

I 1837 forsøkte han seg igjen — og dumpet for annen gang. Skuffet og syk kom han hjem. Han ble liggende til sengs med høy feber, og i denne tilstand fikk han i løpet av 40 dager de visjoner som skulle bli avgjørende for hele hans senere utvikling. Vi kommer tilbake til disse synene senere.

Da han første gang prøvde seg ved eksamen, fikk han ved utgangen av eksamenshallene en pakke kristelige traktater og småskrifter. Han har vel kikket på disse trykksakene, men innholdet interesserte ham ikke. Likevel tok han bokpakken med hjem.

I 1843, seks år etter at han hadde hatt visjonene, og ni år etter at han fikk bokpakken, kom han til å lese grundig gjennom den kristne litteraturen, som så lenge hadde ligget glemt i hyllen eller skapet. Dette skyldtes en ren tilfeldighet. En svoger som het Li kom på besøk, han fant den glemte bokpakken, ga seg til å lese og gjorde så Hung Siu-tsuen oppmerksom på innholdet. Til sin store overraskelse fant denne her en slags tyding av synene han hadde hatt for seks år siden. Fra denne stund følte han seg som en der var utvalgt av Gud til å kjempe mot heden-skapet i landet og — til å bli landets hersker.

Hung og Li foretok en slags dåpsseremoni i en bekk, den ene døyte den andre, og så dro de ut for å forkynne sitt budskap og vinne tilhengere. De første to som ble vunnet, var fetteren *Hung Jen* (også skrevet *Hung Yen*) eller *Hung Jen-kan*, som han også het, og en lærer som het *Feng Yun-shan*. Begge disse kom senere til å spille ledende roller i bevegelsen.

I 1846, eller muligens 1847,⁵ ble Hung Siu-tsuen og Hung Jen for første gang ført sammen med en misjonær. Det var den amerikanske baptistmisjonær *Issachar J. Roberts* i Canton. Misjonæren underviste begge en tid, men de forlot ham før de kunne bli døpt.

Hung Jen dro senere østover mot Hongkong-kanten. Der ble han døpt av den svenske misjonær *Theodor Hamberg*, og fortalte denne alt om fetterens syner og bevegelsens første år. Men ellers ble Hung Jen skilt fra fetteren og bevegelsen i mange år. Først i 1859 lyktes det ham å slutte seg til herskeren i Nanking.

Hung Siu-tsuen dro fra misjonær Roberts inn i landet igjen. Han fant da et organisert religiøst samfunn i naboprovinen Kwangsi. Det var Feng Yun-shan som hadde vunnet over 2000 tilhengere der,⁶ og som hadde organisert «Samfunnet av dem som tilber Shangti».⁷ På denne tid var samfunnet en ren religiøs bevegelse, men tilhengerne manglet kristelig kunnskap og var umodne. De trengte i høy grad til å bli ledet på rett vei.⁸

Imidlertid synes det politiske innslaget å bli merkbart fra omkring 1848. Hung Jen sier iallfall at Hung Siu-tsuen allerede da hadde gitt uttrykk for åpen motstand mot mandsjustyret. Men dette var nokså alminnelig i den tid, især hos tilhengerne av de forskjellige hemmelige selskaper.⁹

Misnøyen med Punti i Sør-China og fremmedstyret i Peking vokste. Uår, uro og undertrykkelse virket med. De hemmelige selskaper, som alltid har vært opprørselskaper i China, ble nå mer åpent aktive. Særlig var dette tilfelle med de såkalte Triader (San Ho Hwei). «Guds-tilbedelses-samfunnet» fikk etter hvert preg av å være noe av samme sort som Triadene og de andre hemmelige opprørere.

Nå dukker en noe mystisk skikkelse fram. Han er kalt Chu Chiu-tao, og synes etter sin tid å ha vært noe av et militært og politisk geni. Han får i de første årene en veldig innflytelse over «Guds-tilbedelses-samfunnet», og er sannsynligvis den som organiserte det til et politisk-religiøst motstandsparti. Vi skal forresten komme tilbake til spørsmålet om Chu Chiu-tao senere.

Den 11. januar 1851 ble det nye *Taiping dynasti* proklamert et sted i provinsen Kwangsi. Det fulle navn var *Tai Ping Tien Kuo*. Navnet betyr ordrett oversatt «Den store freds himmelske rike». Fra nå av kaller Hung Siu-tsuen seg for *Tien Wang* (Himmelkongen). Og hans tilhengere får andre kongenavn. Chu ble forresten kalt *Tien Teh* (Himmelsk dyd), og Feng rett og

slett Wang (konge). Andre av Hungs nærmeste tilhengere ble kalt *Tung-Wang*, *Si-Wang*, *Nan-Wang* og *Peh-Wang* (Øst-, vest-, sør- og nordkongene). Disse litt merkelige navn peker på en viss gradering. Øst-vest-sør-nord (eller: nord-sør) svarer til hva vi ville kalle den første, andre, tredje og fjerde. Siden får vi en mengde Wang-er. De utgjorde til å begynne med et slags adelskap i det nye «Himmelske rike». Men til slutt ble tittelen solgt for penger, og det sies at det var over 2000 «konger» mot slutten av Taipingtiden.

I 1850 bryter opprøret ut i full kraft. To år etter marsjerer opprørshæren, som har vokst kolossalt, over grensen inn i Hunan-provinsen. Tre år etter faller de viktige trillingbyer ved Yangtsefloden (Wuchang, Hankow og Hanyang), og i mars 1853 tar opprørerne Nanking.

Etter at opprørerne kom til makten i Nanking utartet bevegelsen både religiøst og moralsk. Det kristne innslag ble mer og mer blandet med ting fra de gamle kinesiske religioner, særlig fra konfucianismen. Moralen tok til å synke. Til slutt ble det ren blasfemi både i lære og liv. Menneskedyrking tok religionens plass. Hung kalte seg «Guds sønn» og «Jesu yngre bror» og Østkongen utga seg for «Den hellige ånd». Misjonær Roberts, som i 1860 besøkte sin gamle katekumen, Himmelkongen, stemplet ham som sinnssyk. Dypt skuffet reiste Roberts fra Nanking. Det hjalp lite at Hung Jen i 1859 kom til Nanking og forsøkte å styrke den kristne innflytelse, og rense bevegelsen fra alt hedensk som hadde sneket seg inn. Tvert imot ble også han tvunget inn i flerkoneri og umoral.

Taiping-herskerne holdt seg ved makten til 1864. Da var endelig keisertroppene, delvis hjulpet av utenlandske offiserer med den kjente general Charles George *Gordon* i spissen, blitt så sterke at de kunne slå opprøret ned. Himmelkongen tok sitt liv like før Nanking falt i 1864. Resten av Taipinghæren ble slått, drept eller spredt i løpet av 1865.

Et tragisk kapittel i Chinas historie var slutt. Opprøret hadde kostet minst 20 millioner mennesker livet, og noen av de rikeste provinser i China var blitt herjet på det forferdeligste.

De som hadde håpet at Taiping-bevegelsen skulle komme til å gi China et godt kristent styre, var blitt bittert skuffet.

II. *Hung Siu-tsuens visjoner.*

Hvem har fortalt etterslekten om disse visjoner? Praktisk talt den eneste kilde vi har er en del brev og en bok av den svenske misjonær *Theodor Hamberg*.¹⁰ Og han bygger på en muntlig beretning av Hung Siu-tsuens fetter *Hung Jen*.

Hamberg var den første svenske misjonær i China. Han ble sendt ut av Baslermisjonen, kom til China i 1847 og døde i Hongkong i 1854. Han var en av de første protestantiske misjonærer som gjorde forsøk på å bo og arbeide inne i landet. Der fikk han sitt virkeområde i et Hakkadistrikt i Kwangtung. Men ofte måtte han på grunn av uro reise inn til Hongkong.

Mens han i 1852 bodde i Hongkong fikk han den 26. april besøk av Hung Jen, Himmelkongens fetter. Han fortalte så misjonæren om Hung Siu-tsuens barndom, oppvekst og syner. Videre fortalte han om de første års religiøse virksomhet i Taiping-bevegelsen.¹¹

Dette ga stoff til Hambergs brev til Europa om Taipingopp-røret. Senere også til en bok som ble trykt i Hongkong 1854 og som hadde tittelen: «The Visions of Hung Siu-tsuen and Origin of the Kwangsi Rebellion».¹² I 1855 kom boken ut i London under tittelen: «The Chinese Rebel Chief, Hung Siu-tsuen, and the Origin of the Insurrection in China».

Kan vi regne denne kilde for pålitelig? Den bygger jo bare på en muntlig beretning av Hung Jen. Og beretningen ble gitt til Hamberg 15 år etter at Hung Siu-tsuen hadde hatt sine syner og 9 år etter at Hung Jen gjennom fetteren kom i forbindelse med bevegelsen.

Meningene blant historikerne har vært delte. Men de fleste anerkjenner i dag Hung Jens beretning og Hambergs bok som pålitelig kilde, iallfall i alle vesentlige ting. En unntagelse er den lærde hollender de Groot. Han mener at visjonene for en vesentlig del skyldes Hambergs egen frodige fantasi.¹³ Men praktisk

talt alle andre, både samtidige og senere historikere er uenige med de Groot.¹⁴ De peker på at Hung Jen var med sin fetter fra begynnelsen av virksomheten, at muntlig tradisjon hadde en ganske annen plass den gang enn nå, at kineserne var opplært fra de var små til å memorere og lære mye ordrett utenat. Endelig peker de på at mye av det Hung Jen fortalte er blitt bekreftet ved Taipingbevegelsens skrifter, og at disse ble til i den tid Hung Jen var skilt fra bevegelsen (mellom 1850 og 1859). Hung Jen kunne altså ikke hatt noen innflytelse på innholdet av den trykte Taipinglitteratur, som for en vesentlig del ble trykt i Nanking, altså etter 1853.

Vi kan nevne, før vi går videre, at Hung Jen kom i kontakt med Hamberg senere. Det viste seg at Hung hadde slått seg ned som lærer i en landsby ikke langt fra Hambergs misjonsstasjon inne i landet. Misjonæren sendte bud på ham, fikk gitt ham undervisning, og høsten 1853 ble han døpt av Hamberg i byen Pokat. Hamberg oppmuntret Hung til å ta seg fram til Nanking. Det var ikke lett, for falt han i mandarinenes hender, var døden viss. Hamberg tenkte endog selv på å reise til Nanking, og bli Taipingenes misjonær. Han skrev til sitt styre om dette i mai 1854.¹⁵ Men bare noen dager etterpå døde han av dysenteri i Hongkong — den 13. mai 1854. Hung Jen kom ikke til Nanking før i 1859.

Hva var så innholdet av Hung Siu-tsuens visjoner?

Dessverre har det ikke vært mulig å få tak i Hambergs bok. Men alle senere forskere som har skrevet om Taipingbevegelsen, gir utdrag av Hambergs bok, når det gjelder Hungs syner. Det fylldigste utdraget har jeg funnet hos Speer, som igjen bygger på Williams: *History of China*.

«Da Hung kom hjem fra mislykket eksamen i 1837, snakket han med sine foreldre og lukket så øynene, mistet all kraft og herredømmet over sin kropp og syntes være helt bevisstløs. Hans 'ytre sanser' var ute av funksjon, kroppen var som en død manns kropp, men hans sjel var i funksjon. En merkelig kraft virket på ham, og lot ham se og minnes ting av ekstraordinær natur.»¹⁶

«Først så han en drage, en tiger og en hane komme inn i rommet.¹⁷ Så kom en hel del mennesker som spilte på forskjellige instrumenter. De bar med seg en vakker bærestol, som de ba ham (Hung) sette seg i. Han visste ikke hva han skulle gjøre overfor en slik æresbevisning, men satte seg i stolen og ble håret til en lys og vakker plass. Der så han fornemme menn og kvinner, som alle hilste ham med gledesusbrudd.»

«Da han steg ut av stolen, tok en gammel mann ham med seg til en elv og sa: 'Du urene mann, hvorfor har du vært sammen med slike mennesker og svinet deg slik til? Nå må jeg vaske deg ren.' Etter at renselsen var over, gikk de inn i en stor bygning sammen med mange gamle og ærverdige menn. Noen av disse var av de gamle vismenn. Her inne åpnet de hans legeme, tok ut hjertet og andre organer, og satte inn nye organer av rød farge. Da dette var gjort, lukket såret seg uten å etterlate noe arr.»

«Hele flokken gikk så til en annen stor hall, vakker over all beskrivelse. På en opphøyet plass satt en gammel mann med gyllent skjegg og kledd i svarte klær. Da han så Siu-tsuen, tok han til å gråte og sa: 'Alle menneskelige vesener i verden er skapt og oppholdt av meg, men ikke én av dem minnes meg og ærer meg. Ja, hva verre er, de bruker mine gaver til å ære demonene med. Med vilje gjør de opprør mot meg og vekker min vrede. Du må ikke etterlikne dem.'»

«Så ga han meg et sverd, som jeg skulle ødelegge demonene med, et segl til å beseire dem med, og en søt, gul frukt til å ete. Jeg tok imot alt dette og begynte straks å formane dem som var i hallen til å ære den gamle. Dette gjorde jeg til jeg brast i gråt, og den gamle tok meg da med til et sted der jeg kunne se hele verden under meg. Jeg fikk se all den forferdelige synd og elendighet som hersket over verdens mennesker. Det var et fryktelig syn, og ingen er i stand til å beskrive det.»

«Så våknet Siu-tsuen av sin transe, og han hadde kraft nok til å kle seg og gå til sin far. Han bukket for faren og sa: 'Den ærverdige gamle mann der oppe har sagt at alle mennesker skal vende seg til meg, og at alle skatter skal tilflyte meg.'»

«Denne sykdommen varte i omkring 40 dager, og Hung fikk i denne tiden mange syner. I disse møtte han ofte en mann, som han kalte 'eldrebror', som underviste ham i alt han skulle gjøre og hjalp ham i hans kamp mot de onde ånder.»¹⁸

Dette er hva Speer, etter Williams, har fortalt om selve synene. De har sikkert hentet dette fra Hung Jen's beretning til Hamburg. De fortsetter så med egne ord:

Etter som kreftene kom tilbake, ble han mer og mer grepet av tanken på at han hadde fått et kall (var blitt utvalt) til å bli keiser over China. Og en dag fant hans far et stykke papir, der det var skrevet: «Den himmelske konge av den store visdom, den suverene kong Tsuen.»¹⁹ Etter som tiden gikk, syntes denne tanke å ha besatt ham mer og mer. Tanken både skremte ham og virket tiltrekkende på ham. Hans kataleptiske anfall og syner synes ikke ha gjentatt seg. Han arbeidet rolig som landsbylærer til omkring 1843. I årene mellom 1837 og 1843 hadde han enda en gang forsøkt seg som eksamensaspirant — og dumpet. I 1843 lånte hans svoger Li bøkene Hung hadde fått i 1834, og leverte dem tilbake til Hung med en sterk oppfordring til denne om å lese dem grundig.¹⁸

Da Hung hadde gjort dette, sa han: Disse bøker er visselig sendt meg fra himmelen til stadfesting av det jeg så i synene. Dersom jeg hadde fått bøkene uten å ha gått gjennom sykdommen, ville jeg ikke ha trodd det som står i dem. Heller ikke ville jeg våget meg til i egen kraft å sette meg opp mot alt det onde i verden. Dersom jeg bare hadde vært syk, og ikke fått bøkene, ville jeg ikke hatt noe bevis på sannheten av synene mine, og jeg ville kanskje bare sett på dem som utslag av et sykt sinn.»²⁰

Det Hung hadde sett i sin visjon, tydet han slik etter at han hadde lest bøkene: Den gamle mannen var Gud Fader, den middelaldrende «eldre bror» var Jesus, demonene var avgudene, som fantes overalt der han var kjent. Han selv var blitt kalt til å preke og kjempe mot alt som het tilbedelse av ånder og avguder, og med det mål å få menneskene til å vende seg til den ene, sanne Gud, som hadde åpenbart seg for Hung. *Senere* ga han sin opplevelse en mer vidtgående tolking: Han selv var Guds

sønn, en «kjødelig» bror av Jesus, og Hungs sønn var Guds sønnesønn. Siden den eldre bror, Jesus, ikke hadde noen sønn, ga Hung, etter kinesisk skikk, sønnen til Jesus som adoptivsønn. Men det gikk flere år før denne nærmest blasfemiske utglidning fant sted.

III. *Liang A-fas* bøker og deres innflytelse på *Hung Siu-tsuens* syner.

Det må anses som helt sikkert at bokpakken, som Hung fikk ved utgangen av eksamenshallen i Canton, stammet fra Liang A-fa. Liang A-fa var Morrisons og Milnes betydeligste medarbeider, og Chinas første evangeliske vitne.²¹

Det har vært en del tvil om *hvilket år* bøkene ble gitt til Hung. Hamberg sier 1836, men skriver i en fotnote: «Det var muligens tidligere.» I Hung Jen's «Bekjennelser», som kom ut meget senere, står det 1837. Mange senere forfattere har derfor sagt at 1836 eller 1837 var året Hung fikk bøkene. Blant disse er også kineseren Ssy Yu Teng. Men det må likevel være galt.

Morrison skriver i sine rapporter til sitt misjonsselskap LMS om «Liang A-fas ni traktater, skrevet av ham selv og inneholdende mange skriftsteder fra den Hellige Skrift. Disse ble av Liang A-fa og andre delt ut til eksamenskandidatene i Canton i oktober 1833». Så skriver Morrison. Men i LMS's rapport for 1835 finnes oversettelse av et brev skrevet av Liang A-fa selv. Der nevner han 1834 som året for den tre-årige eksamen. Videre skriver han at han selv og to medhjelpere delte ut traktater og småskrifter til kandidatene mellom 20. og 23. august 1834. Politiet prøvde å hindre dem de to siste dagene. Den 25. arresterte politiet hans to medhjelpere, men Liang selv unnslopp. Bøkene må altså temmelig sikkert være kommet Hung i hende i august 1834, kort tid etter Morrisons død. Han døde som kjent 1. august 1834.²²

Det har også vært atskillig uklarhet om *hvem* som ga bøkene til Hung. Oehler mener at Hung Siu-tsuen i 1834 for første gang møtte en utenlandsk misjonær, og at det var *misjonæren* og hans

medhjelper som ga bøkene til Hung. Dette bygger Oehler på at Hung skal ha sagt at den som ga ham bøkene var kledd i «en drakt som liknet den de brukte i Ming-dynastiets dager». (Det vil si en kort jakke knappet helt opp til halsen foran, ikke lang kjole knappet på siden. Drakten fra Ming-dynastiets dager må ha liknet den senere «Sun Yat-sen drakt», som Kuo Ming Tang innførte.) Videre skulle mannen ha manglet hårpisken. Altså må Hung ha fått bøkene «enten av misjonæren eller hans ledsager Liang A-fa».²³

Den kinesiske forfatter Ssy Yu Teng beskriver givningen av bøkene som «en gammel utlending med langt skjegg og med en middelaldrende kinesisk tolk ved sin side».²⁴

Det er likevel temmelig usannsynlig at noen misjonær kan ha vært med ved bokutdelingen. Misjonærene kunne på den tid ikke bevege seg fritt i Cantons gater, og slett ikke ved eksamenshallene. Morrison var nettopp død. Hvem skulle i tilfelle misjonæren være? Viktigste bevis for at det ikke kan ha vært en misjonær med, er at Liang A-fa, som skriver om bokutdelingen til LMS, ikke sier et ord om at han var i følge med en utlending. Han nevner bare to kinesiske hjelpere. Det må derfor anses som fastslått at Hung må ha fått bøkene enten av Liang A-fa eller av en av hans to medhjelpere.

Hva inneholdt bokpakken som skulle få så stor betydning i Chinas historie? Det har vi nå nokså sikker viten om. Det aller meste av disse bøkene er nemlig i behold — i LMS's arkiv i London. Det er riktig som Foster bemerker at dette er noe av et under. De var ute av trykken en tid, men ved en misjonærs inn gripen ble de trykt på ny, og tatt vare på nettopp fordi de hadde fått slik innflytelse på Taipingoprøret.

Meget få nålevende har gransket bøkene. En av de få som har gjort det, er John Foster. Han fikk lånt dem fra arkivet i London.²⁵ Han forteller at Dr. William Lockart,²⁶ som hadde forært bøkene til arkivet, hadde skrevet utenpå pakken: «Bøkene som Hung Siu-tsuen lærte kristendommen fra».

Tittelen som Liang A-fa hadde gitt sitt sett av «traktater», var: «Chuan Shi Liang Yen». Det kan oversettes: «Gode ord til for-

maning av vår tid» eller: «Gode ord til formaning av verden». Da misjonærene i 1853 hadde fått vite hvilken betydning disse bøkene hadde hatt for Taipingbevegelsen, skrev dr. James Legge: «Gode ord til formaning av vår tid» var vel kjent for misjonærene for 10—12 år siden, men i den senere tid har de vært ute av trykken. Jeg fikk fatt i treblokkene («satsen») og har nå fått gjenopptrykt en del eksemplarer. Ingen, som leser dem i dag, kan unngå å merke likheten i uttrykk og ordlegging når en sammenlikner disse bøkene med publikasjoner fra Nanking (dvs. fra Taiping-lederne der). Det er i grunnen galt å kalle bøkene «traktater». Innholdet er: «Hva vi vanlig kaller traktater og korte taler over forskjellige steder fra Skriften, som kaster lys over religionens alminnelige grunnsetninger — alt bundet sammen i fire ganske store bind.»

Tidligere har vært nevnt «ni traktater» eller «ni bøker». Dette får sin oppklaring i en fotnote hos Hamberg: «De ni bind har ofte vært innbundet som fire bind». Foster mener at Liang A-fas' boksett opprinnelig «sikkert besto av ni bind på tilsammen 600 sider inneholdende omkring 90.000 ord.»²⁷ Det var altså noe ganske annet enn hva vi tenker på med ordet traktater.

Det var ikke så rart at Hung Siu-tsuen bare kunne gi dem et «flyktig gjennomsyn» i 1834 — som Hung Jen sa til Hamberg. Men kanskje har det ikke vært så «flyktig» likevel. Mange forskere mener at Hung må ha lest bøkene nokså grundig, og at de har bestemt det han kom til å se i sine visjoner.

IV. *Har Chu Chiu-tao alias Hung Ta-tsuen alias Tien Teh Wang eksistert?*

Grunnen til at dette avsnitt tas med i såpass utførlig form, er at hele Taipingbevegelsen i 1848 synes å ha holdt på å miste sitt religiøse og kristelige preg og bli en rent politisk opprørsbevegelse. Dette skyldtes, sies det, den mann som så vidt er nevnt i første hovedavsnitt, og som er blitt kjent under navnet Chu Chiu-tao.

I Oehlers bok er mannen i det hele ikke nevnt. Oehler har åpenbart ikke trodd på hans eksistens. Men de fleste andre

forskere tror han har eksistert, og at han en tid holdt på å lede hele Taipingbevegelsen bort fra all religion, iallfall bort fra kristendommen.

Scott Latourette mener at Chu en tid var den *egentlige leder*, og beskriver ham slik: «En mysteriøs Chu Chiu-tao, en mann fra Hunan, som på samme vis som Hung hadde vært uheldig ved den offentlige eksamen, og som, mens han levde tilbaketrukket som munk, hadde planlagt opprør og studert militær strategi. Det er rimelig å anta at han i den nye religiøse sekt fant en nyttig forbundsfelle — samtidig som han fikk andre revolusjonære grupper som Triadene til å slutte seg til opprørsbevegelsen.»²⁸ Videre sier Scott Latourette: «Chu kan ha vært lederen så vel i navnet som i gagnet, eller også har han måttet gi Hung førsteplassen i navnet i håp om at han (Chu) ville få høve til å gripe makten senere.»²⁹

Hail er enig med Scott Latourette, og ofrer et langt kapittel på «mysteriet Chu».³⁰ Etter grundige undersøkelser mener han å kunne slå fast følgende: Chu Chiu-tao har organisert et revolusjonært, hemmelig selskap på et sted som heter Koutushan. Stedet ligger i Kwangtung nær grensen av Hunan. Både Hung og Feng ble opptatt som medlem av dette selskapet. Da Feng og Hung organiserte sitt «Guds-tilbedelses-samfunn» i Kwangsi, så Chu straks betydningen av å få med disse tilbedere. De hadde stor innflytelse over folk. Tusener hadde jo sluttet seg til dem.

Feng synes å ha vært nokså villig til å gå helt med Chu. Hung var nærmest likegyldig. Men de andre kongene var imot. Særlig Østkongen og Vestkongen. Det var på dette tidspunkt disse fikk sine første åpenbareelser, som blant annet skulle gjøre det klart at Hung skulle være øverste leder, fordi han hadde fått den første grunnleggende åpenbaring. Chu ville de helst skubbe til side. Når Feng var så villig til å være med Chu, skyldtes det at denne dyktige mann hadde sett at Hung var upraktisk og udyktig. Hung var profeten, men han hadde ikke spor greie på militær strategi.

Disse friksjoner varte i flere år. Det synes å ha utviklet seg slik at Chu, Hung og Feng en tid sammen var de øverste ledere,

men innen triumviratet hadde Chu den største innflytelse. I 1852 kom det til en avgjørende krise. Revolusjonshæren, som til å begynne med hadde hatt stor framgang, kom i store vansker. Den ble i 1852 omringet i byen Yungan i Kwangsi. Beleiringen varte i flere måneder. Stillingen ble så prekær at Østkongen måtte be Himmelen om å sende nye åpenbaringer. Og det heter at Jesus åpenbarte seg tre ganger på en enkelt dag — for å styrke tilliten til Hung og kongene, men åpenbart ikke til Chu. Så brøt Taipinghæren beleiringen i april 1852. Nesten hele hæren slo seg igjennom og ble berget. Men Chu Chiu-tao ble tatt til fange av keisertroppene.

Chu skulle i slaget kjempe sammen med Vestkongen. Men denne sviktet Chu, sannsynligvis etter avtale med de andre lederne, og Chu ble fanget. De ville nå bli kvitt den farlige konkurrenten, som ikke hadde syn for bevegelsens religion.

At den fangne leder var en høy person, ser en av den ting at han under stor eskorte ble ført til Peking. Han ble senere henrettet der. Under forhørene foran henrettelsen ville han ikke oppgi sitt egentlige navn, men kalte seg *Hung Ta-tsuen*. Under det navnet er han omtalt i de keiserlige optegnelser. Han kalte seg også Tien Teh Wang (Himmeldyd-kongen). Keiserens folk mistenkte ham for å være opprøreren Chu-Chiu-tao fra Hunan. Men de fikk ham ikke til å fortelle hvor han var fra.

Før han ble henrettet skrev han en «bekjennelse». Denne er oppbevart. Han forteller kort om sitt liv og — om Taiping-lederne. Bekjennelsen slutter med disse ord: «Mitt opprinnelige navn er ikke Hung. Men da jeg sluttet broderskapsforbund med Hung Siu-tsuen, skiftet jeg navn og ble kalt Hung Ta-tsuen.» På et annet sted i bekjennelsen sier han: «Jeg ville ikke av egen vilje sitte på Kongens (Keiserens) trone. Men da jeg nådde Kwangsi i 1850, kalte Hung Siu-tsuen meg en verdig broder, og æret meg ved å gi meg tittelen Tien Teh Wang. Hung tok undervisning hos meg i krigskunst. Han kalte seg Taiping Wang.»³¹

Nå skal vi merke oss at navnet Hung Ta-tsuen inneholder to av de samme skrifttegn som finnes i Hung Siu-tsuens navn. Først familienavnet Hung, og så det siste, som betyr «fullkom-

men». Siu-tsuen betyr «elegant fullkommenhet». Ta-tsuen betyr «stor fullkommenhet». Selve navnet tydet på at Chu sto over Hung. Han var Storebror i broderskapet. Hail mener at Chu bevisst tok sikte på å bli keiser etter at mandsjuene var styrtet.

En slik ærgjerrighet hadde muligens sin grunn i at Chu Chiu-tao tilhørte Ming-dynastiets keiserslekt. Ming-dynastiet var grunnlagt av en prest eller munk som het Chu Yuan-chang. At også Chu Chiu-tao hadde vært munk før han ble militær og revolusjonær og tronpretendent, kan tyde på at han ville følge i den første Ming-keisers spor helt ut.³²

Det er en kjent sak at det nasjonale Ming-dynasti også var Hung Siu-tsuens ideal. Det var derfor kanskje ikke så rart at han ga lederstillingen til (eller delte den med) en keiserlig etterkommer av den beundrede Ming-keiser.

Som en interessant detalj kan nevnes at Norsk Missions-Tidende for 100 år siden skriver om Taipingbevegelsens leder: «Efter de nyeste og troværdigste Efterretninger fra China er Anføreren for hele Opstanden en Christen. Hans Navn er Hung Siu-tsiuen, «Jordens Fyrste», og han synes efter alle Angivelser at være en Repræsentant for det gamle chinesiske Dynasti og nedstamme fra Ming-familien. Dette kan maaskee forklare Grunden til at han har gjort en saa hurtig Fremgang og vundet saa overordentlig mange Tilhængere. I det egentlige China hersker det nemlig en stor Misfornøielse med det fremmede Tartardynasti, og denne Misfornøielse er steget til det Høieste ved Mandarine-nes vedvarende Tyranni og ved deres grændseløse Bestikkelighed.»³³

Dr. Medhurst³⁴ skriver om Chu Chiu-tao: «Det er også sagt at en av de revolusjonære ledere som heter Choo Kew-taou, står over Hung Sew-tsuen. Det er videre sagt i Kowthousan at da han kom til Hoonan (Hunan),³⁵ møtte alle revolusjonslederne ham i knelende stilling for å ønske ham velkommen. Ved den anledning slaktet de også okser og svin og festet i tre dager.» Dr. Medhurst gjør oppmerksom på at han har funnet disse opplysninger i en proklamajon som var sendt ut av revolusjonslederne.

Andre forskere mener at Hung Ta-tsuens bekjennelse er en

forfalskning, og at Tien Teh Wang-tittelen ble brukt av Tien Wang selv. Sikkert er det at han brukte denne tittelen senere, f. eks. da han sendte offisielt brev til misjonær Roberts og inviterte denne til Nanking. Dette brevet var stemplet: «Tien Teh Taiping Hwang Yin» (Taiping keiser Tien Tehs segl).³⁶

De fleste forskere mener i dag at det er noenlunde sikkert at Chu Chiu-tao har eksistert, at han var et militært geni som organiserte Taipinghæren, at han var irreligiøs og av den grunn kom i konflikt med de religiøse ledere av bevegelsen. Disse tok derfor den fulle ledelse etter at de trolig forrådte Chu i slaget i 1852 og sørget for at han ble tatt til fange av keisertroppene. Samtidig synes «sværmerånden» i bevegelsen, Østkongen, å ha fått større makt på bekostning av Hung Siu-tsuens innflytelse. Det er derfor med noen grunn at Hail sier at de «religiøse fanatikere» nå tok ledelsen.³⁷

I neste artikkel skal vi ta fram et og annet om Taiping-bevegelsens teologi.

HENVISNINGER

¹ Se John Foster's anmeldelse av kineseren Tengs bok om bevegelsen i *International Review of Missions (IRM)* 1950, s. 478 ff.

² Wilhelm Oehler: *Die Taiping-Bewegung*, s. 16. Oehler mener det er bevist at medhustruen hørte til Punti-folket, og at Siu-tsuen var hennes sønn. I tilfelle dette er korrekt, er Siu-tsuen av raseblandet herkomst. Hans ansikt skal ha vitnet om dette.

³ John Foster: *The Taiping Rebellion* i *IRM* 1951, s. 157.

⁴ Sml. Robert Speer: *The Taiping Rebellion* i «*Missions and Modern History*», s. 19.

⁵ Roberts sier selv i et brev til et misjonsblad: «1846 eller det følgende år». Hail holder seg til dette. Tseng Kuo-fan etc. s. 37. Speer sier 1847: *The Taiping Rebellion*, s. 23—24. Speer skriver i denne sammenheng: «It is a fact of considerable significance that he had not previously, nor did he now (i 1946), attempt to put himself into communication with the foreign missionaries». I 1847 møtte han så Roberts.

⁶ Speer: *The Taiping Reb.* s. s. 24 og Foster i *IRM*, Oct. 1951, s. 159.

⁷ «Shang Ti» betyr egentlig «høyeste hersker», men er blitt et av de navn som i China brukes om Gud.

⁸ Speer: *The Taiping Reb.* s. 23.

⁹ Speer: *Ibid* s. 24.

¹⁰ Oehler presterer å skrive sin bok om Taipingbevegelsen uten å nevne at Hamberg er svensk. Han nevner Hamberg flere ganger, men alle må få inntrykk av at misjonæren er tysker.

¹¹ Herman Schlyter: Theodor Hamberg, den første svenske Kina-missionären, avsnittet om Taipingbevegelsen, side 191—201.

¹² *Ibid*, s. 262. Når opprøret her har fått navnet Kwangsiopprøret, så skyldes det at det kom til åpent opprør da Taipingbevegelsens ledere holdt til i Kwangsi.

¹³ Oehler: *Die Taiping-Bewegung*, s. 19 f.

¹⁴ W. J. Hail: *Tseng Kuo-fan and the Taiping Reb.*, s. 52 ff, o.a.st. særlig s. 392. John Foster: *IRM 1951*, s. 161. Av andre som har noen-lunde samme syn kan nevnes: James Legge (som kjente Hung Jen personlig og brukte ham som evangelist en tid), T. T. Meadows, W. H. Medhurst og av nyere forfattere: Robert Speer og Scott-Latourette. Hvor pålitelig muntlig tradisjon i Østens land kan være, ser vi bl. a. av hva den kjente vitenskapsmann og oppdager Aurel Stein har fortalt fra Kashmir. Under sitt besøk der i 1896 hørte han en del fortellinger fortalt av en mann som het Hatim Tilawon. Aurel Stein skrev ned ord for ord. 16 år senere kom Stein tilbake, møtte den samme mannen, ba ham fortelle de samme historiene. Gjenfortellingen av disse viste seg å være nøyaktig som historiene var skrevet ned i 1896. Endog noen setninger som var fortalt på et «gammelt språk», som fortelleren ikke kjente betydningen av, ble gjengitt nøyaktig likt. Smlg. arikklet i tidsskriftet *The Orient*, jan. 1954, s. 21.

¹⁵ Schlyter: Theodor Hamberg, s. 199.

¹⁶ Speer: *The Taiping Reb.* s. 19 etter Williams: *History of China*, s. 232.

¹⁷ Foster tolker dette med dragen, tigreren og hanen slik: Dragen er i China et symbol på keiseren. Det samme er tigreren, dyrenes konge, og skriftegnen for konge var skrevet på tigreren hode. Hanen kan tenkes å illustrere hva det krevdes av en god embetsmann. Hatten (kammen) viser at han er sivilembetsmann, at han er militær ser en av sporene, han må ha hanens mot til å møte en motstander, han må være velgjørende som hanen, når han deler kornet han finner med hønene. Han må være en trofast vakt, som hanen der hver morgen galer og kaller til dagens virke. Alt tyder på at den uheldige eksamensaspirant drømmer om keiserriket. Drømmer han allerede om at han selv skal bestige keisertronen? Foster, *IRM*, april 1951, s. 161.

¹⁸ Speer, s. 19—21 etter Williams side 232 ff.

¹⁹ «Tsuen» er det siste av de tre skriftegn i Hung Siu-tsuens navn. Det betyr «fullkommen». Han fantaserer altså om å bli den «fullkomne konge». Det fortelles at senere ville han gjerne se på steder i Bibelen,

der ordet «fullkommen» forekommer, som ord der siktet spesielt til ham.

²⁰ Speer, s. 21, Williams s. 233. Se også Foster, IRM april 1951, s. 161.

²¹ G. H. McNeur: Liang A-fa, og Erling Gilje: Liang A-fa, Chinas første evangeliske vitne. Begge disse bøker er biografi over Liang A-fa.

²² Oehler: Die Taiping-Bewegung, s. 20, og særlig Foster i IRM, april 1951, s. 158. McNeur, s. 15, og Erling Gilje, s. 116.

²³ Oehler: Die Taiping-Bewegung, s. 20—21.

²⁴ IRM, oktober 1951, s. 480.

²⁵ Foster i IRM, april 1951, s. 160—161.

²⁶ Legemisjonær i LMS i China fra 1838 til 1864. I Boardmans bok som jeg fikk etter at artikkelen var ferdig, nevner han at *dersom* det var en misjonær som ga bøkene til Hung, så kunne det muligens være Edwin Stevens. Boardman: Christian Influence upon the Ideology of the Taip. Reb. s. 99.

²⁷ Foster i IRM, april 1951, s. 161—162.

²⁸ Scott Latourette: A history of Christian Missions to China, s. 287.

²⁹ Ibid, s. 288.

³⁰ Hail, s. 50—74.

³¹ Hail, s. 57 og 59.

³² Hail, s. 66.

³³ Norsk Missions-Tidende, juni 1854, s. 198.

³⁴ Misjonær i LMS's tjeneste i Malacca, Batavia og China 1817—1857.

³⁵ Hail sier dette er feil. Det skal være Kwantung, s. 52.

³⁶ Hail, s. 72.

³⁷ Hail, s. 73.